

debent Deo exhibere hostiam viventem, ac ei placentem in cultum et adorationem ejus. Item quia, moraliter loquendo, et humano modo, non facile potest homo reverenter ad Deum accedere, nisi corpore ipso signa reverentiæ exhibeat, et per corpus ipsum animum componat: hic est enim modus homini maxime connaturalis, et licet interdum possit per spiritum ad Deum ascendere sine demonstratione corporis, raro tamen, et post longam consuetudinem; et ideo cultus exterior homini præcipitur tanquam maxime connaturalis. Denique quod Paulus dixit: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ad cultum etiam religiosum Dei applicari potest; oportet enim ut homo exterius se ostendat Dei servum et cultorem, et hoc etiam ipsa ratio naturalis dictat: ostendit autem se talem per veri Dei verum cultum externum. Est ergo hæc adoratio sub naturalis legis obligatione.

14. *Objectio.*— Dices: si de hoc divino cultu datum est naturale præceptum, quomodo in Decalogo, inter præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum pertinent, datum non est? In illa enim tabula tantum tria præcepta scripta esse legimus, ex quibus duo priora, quæ moralia erant, negativa fuere: *Non habebis Deos alienos coram me, et non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*. Tertium vero, quod affirmativum fuit, de sabbathi sanctificatione, non fuit morale, sed cæremoniale; propterea enim cessavit, et non servatur, ut docuit Irenæus, lib. 4 contra Hæres., cap. 31; et Augustinus, 19 contra Faustum, cap. 18, et lib. 3 contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 4. Respondeo præceptum hoc naturale, de quo hic agimus, in primo præcepto Decalogi indicari, et ad tertium etiam posse reduci, nec fuisse necessarium ut expressius traderetur. Primum patet, quia, licet primum præceptum per formam negationis detur, supponit et virtute includit affirmationem, in qua illa negatio fundatur; ideo enim idololatria prohibetur, quia cultus, vero Deo debitus, non est ad falsos Deos transferendus. Et sic significatum est in ipsa forma præcepti, in verbo *coram me*; perinde enim fuit ac si diceret Deus: Me solum habebis tanquam verum Deum quem colas, neque alium in consortium deitatis mecum tibi propones.

15. *Abulens. sensus verborum primi præcepti Decalogi.*— Hinc Hebræi (ut Abulens. ibi, quæst. 2, refert) dixerunt verba illa: *Ego sum Dominus Deus tuus*, quæ præcedunt ante il-

lam negationem: *Non habebis Deos alienos coram me*, continere primum præceptum Decalogi, et illud esse affirmativum de adoratione Dei, et sequens negativum esse secundum. Quinimo etiam Hieronymus, Osee 10, circa illa verba: *Corripientur propter duas iniquitates suas*, dicit illas duas iniquitates populi Israel, fuisse contra duo præcepta Decalogi: *Ego sum Dominus Deus tuus*, et: *Non habebis Deos alienos*. Sicut etiam illa præcepta distinxit Esichius, Levitici vigesimo sexto, quem refert D. Thomas 1. 2, quæstione centesima, articulo quarto. Verumtamen, licet non sit hoc admittendum, tum quia verba illa non habent formam præcepti, nullum enim verbum præceptivum continent; tum etiam quia alias plura essent præcepta Decalogi quam decem, contra id quod habetur Exod. 31 et 34, et Deut. 4; nihilominus verum est in verbis illis insinuatum esse, Deum verum esse singulariter colendum et adorandum, et hoc fuisse propositum, et in memoriam redactum, ut inde facile intelligeretur ratio præcepti negativi statim subuncti: *Non habebis Deos alienos*. Unde D. Thomas, art. 4, ait, *cum scriptum sit Matth. 7: Nemo potest duobus dominis servire, ejusdem rationis esse, et sub eodem præcepto cadere: Ego sum Dominus Deus tuus, et: Non habebis Deos alienos*.

16. *An tertium præceptum Decalogi sit morale.*— Secundum patet, quia tertium præceptum, licet quoad determinationem diei sabbathi cæremoniale sit, ut citati Sancti docent, et est per se clarum, tamen quoad substantiam est morale, quatenus præcipit ut per aliquod tempus divino cultui et adorationi vacemus, ut recte D. Thomas 1. 2, q. 100, art. 3, ad 2; et Abulens., quæst. 3, et latius in 11, in cap. 20 Exodi, ubi ait, ibi præcipi etiam aliquam externam Dei adorationem, quia propter illam præcipiebatur vacatio ab operibus, non propter corporis otium; et ideo in eodem præcepto dicitur: *Memento ut diem sabbathi sanctifices*; sanctificatur enim dies per opera religionis, quæ in eo exercenda sunt. Et ideo etiam erravit Esichius, ut D. Thomas notat, dicto art. 4, excludens præceptum de sabbathi sanctificatione, a præceptis Decalogi, eo quod cæremoniale sit. Nam præterquam quod hoc repugnat contextui Scripturæ, est contra communem sententiam Patrum, et sensum totius Ecclesiæ, et contra rationem; quia (ut dixi) præceptum illud non tantum cæremoniale est, sed etiam morale, et ideo ex illa parte potuit optime inter præ-

cepta Decalogi poni. Et fuit etiam conveniens, quoniam in illo præcepto indicatur servitus Deo debita in recognitionem beneficiorum ejus, ut D. Thomas ait, dicto articulo 4 et 5; et ideo debuit ab ipso Deo tradi inter illa decem verba, quæ in Tabulis digito suo scripsit.

17. *Adorationem Dei non fuit necesse tradi expressius in Decalogo.*— Tertium, videlicet non fuisse necessarium præceptum hoc adorandi Deum, clarius et expressius tradi in Decalogo, probatur ab Abulens. supra, quæstione 2, quia præceptum affirmativum colendi Deum non est unum, sed multiplex, nam complectitur præcepta fidei, spei et charitatis, quibus maxime colitur Deus, teste Augustino, in Enchir., cap. 3 et 5, et lib. 12 de Trinitate, cap. 14. Sed hoc parum urget, nam licet præceptum adorandi Deum possit esse generale, quoad materiam qua potest homo uti ad colendum Deum, nihilominus formaliter, et sub ratione adorationis et religiosi cultus, potest esse speciale, saltem specie subalterna pertinente ad virtutem religionis, juxta illa quæ de actibus hujus virtutis præcedenti tractatu diximus. Aliter ergo D. Thomas, dicta quæst. 100, articulo 4, ad 2, ait præceptum affirmativum non distingui a negativo, quando unum comprehenditur sub alio, sicut non est aliud præceptum restituendi a præcepto non furandi; hic autem præceptum adorandi Deum, et non colendi alium Deum, ita comparari, ut unum sub alio comprehendatur. Adde vero illud ipsum præceptum magis fuisse explicatum in primo præcepto per negationem, quam per affirmationem; quia tam naturale est homini adorare Deum, ut solum fuerit necessarium impedimenta removere; quod factum est per illam prohibitionem, quæ illi populo, et illo tempore fuit maxime necessaria propter pronitatem ad idololatriam, quam ex consuetudine et conversatione cum gentibus conceperat. Ablato autem impedimento, solum oportuit certum aliquod tempus exigere ad cultum Dei exercendum, quod in tertio præcepto factum est.

CAPUT II.

QUOMODO SIT COLENDUS SEU ADORANDUS DEUS EX VI LEGIS SEU PRÆCEPTI NATURALIS.

1. *Status questionis.*— Diximus in generali de præcepto adorandi seu colendi Deum; quia vero illud non potest in universali impleri, sed aliquo actu et modo particulari, ideo

necesse est exponere quomodo hæc determinatio vel præcipiatur, vel fieri possit, ita ut præceptum impleatur. Possumus autem loqui vel de adoratione interna, quæ mente, vel de externa, quæ corpore fit. Item loqui possumus vel de præcepto naturali modum et speciem adorationis præcipiente, vel de præcepto positivo, aut divino, aut ecclesiastico. Cum autem loquimur de divino jure naturali, non illud tantum intelligimus, quod pura naturalis ratio sine fidei lumine dictat, sed illud præcipue quod ipsi gratiæ connaturale est, et ex ipso fidei lumine intrinsece et connaturaliter nascitur, et quod de illo dixerimus, poterit cum proportionem applicari ad jus ipsum naturale, quod in pura natura humana, bene instituta et ordinata ad suum naturalem finem, inveniretur.

2. *Quo cultu interno teneatur homo Deum adorare.*— *Explicatur assertio.*— Dico ergo primo: ex vi solius legis naturalis non tenetur homo colere vel adorare Deum alio cultu pure interno, præter illum qui in actibus fidei, spei, charitatis et pœnitentiæ (si necessaria sit) continetur; imo, in rigore præcepti legis naturæ, non tenetur homo hos actus exercere formaliter sub ratione adorationis et cultus, sed tantum materialiter, seu in actu exercito; atque ita præceptum naturale in rigore non obligat ad adorationem pure mentalem. Ut ergo intelligatur assertio, suppono teneri hominem ex divino jure ad credendum, amandum, et sperandum in Deum, et ad pœnitentiam agendam, si mortaliter peccavit. Per fidem autem habet homo de Deo convenientem existimationem; per amorem vero et spem illi unitur ut summo bono, et supremæ causæ salutis suæ. Et (si per peccatum a Deo aversus erat) per pœnitentiam ad eum convertitur. Et hinc fit ut illi actus sint aptissimi de se, ut in internum Dei cultum, veramque adorationem referantur, sicut in primo tomo tertiæ partis, disputation. 31, sect. 2, ex mente Augustini et D. Thomæ, et ex rationibus ipsorum satis ostendi. Si ergo homo illis actibus colat Deum, et per virtutem religionis eos imperet ad recognoscendam et profitendam divinam excellentiam, eique debitam subjectionem tribuendam, satis implet obligationem adorandi Deum pura mente, et spiritu, quatenus ad illam supremam mentis partem hoc officium pertinere potest. Et ita patet prima pars assertionis; nam, licet fortasse possit mens nostra aliis etiam internis actibus Deum colere, tamen

cum illi nos uniant Deo sufficienter, in aliis non est tanta necessitas.

3. *An obedientiæ actus sit necessarius.* — Neque aliquem moveat actus obedientiæ ad Deum; nam quatenus necessarius est, in perfecta Dei dilectione continetur; quatenus vero sub speciali formalitate virtutis moralis exerceri potest, non est necessarius simpliciter ad salutem. Dices: etiam poenitentia posset in rigore per charitatem sufficienter exerceri. Respondeo verum id esse, nec distincte numerari, ut in rigore postuletur per modum specialis actus virtutis moralis, sed ut significetur in eo qui peccavit, necessarium esse ut non solum amet, sed etiam doleat, et se Deo submittat, sive per solam charitatem utrumque faciat, sive alio modo. Et hoc modo Augustinus, in Enchir., cap. tertio, et libro decimo de Civitate, cap. 4, et 12 de Trinit., capite decimo quarto, et S. Damascenus, orat. 3 de Imaginibus, circa medium, hos actus ponunt inter præcipuos actus divinæ adorationis.

4. *Altera pars assertionis probatur.* — *Objectioni satisfi.* — Item vero probatur altera pars assertionis; nam duobus modis possunt hi actus theologiarum virtutum exerceri, vel ex propriis rationibus tantum, prout eliciuntur a propriis virtutibus, vel ex affectu colendi Deum, a quo suo modo imperari possunt, ut dixi. Ex his autem duobus modis prior est per se, et natura sua ex vi talium virtutum necessarius, quia substantia et essentia talium actuum in illo consistit, et ideo, cum illi actus præcipiuntur, necessario præcipiuntur quoad proprias rationes suas, in quibus materialiter (ut sic dicam) seu in exercitio includunt cultum Dei, et subjectionem ad ipsum. Posterior autem modus est accidentaliter illis actibus, et ideo propter proprium illorum usum et exercitium necessarius non est. Neque vero est aliquod naturale principium, unde colligi possit naturalis obligatio exercendi illos actus sub tali ratione et imperio. Dices, etiam postulari ab homine, ut ex virtute religionis, et proprio affectu illius, reddat Deo debitam servitutem. Respondeo, esto ita sit, in genere loquendo, non tamen in particulari esse necessarium ex sola rei natura, ut religio utatur illis actibus internis ad Deum adorandum, quia vel potest id præstare aliis actibus, ut laude Dei interna, vel gratiarum actione, vel admiratione, vel pia meditatione, aut aliis similibus: vel certe posset illud officium exhiberi sufficienter per exter-

nos actus adorationis; nam cum illis mens subjicitur, ut supra declaravi. Et ita in rigore præcepti naturalis non obligatur homo ad adorationem Dei pure mentalem, quia per mistam potest naturali obligationi satisfacere, sicut inferius etiam de oratione dicemus.

5. *In exercitio adorationis internæ nulla determinatio.* — Atque hinc tandem fit, in hoc genere adorationis internæ, nullam determinationem quoad exercitium (ut sic dicam) factam esse per proprias leges præcipientes divinum cultum, et adorationem, ut talis est; quia nec naturalis lex facit hanc determinationem, ut declaravi, nec leges positivæ, divinæ vel humanæ, illam fecerunt. Nam leges humanæ non dantur de actibus pure internis secundum se; divinæ autem quoad actus internos nullæ sunt, præter eos qui ex natura rei sunt necessarii: nullæ enim aliæ nobis datæ aut promulgatæ sunt. Hæc ergo determinatio ad arbitrium ipsius hominis operantis fieri potest, solumque oportet ut legitimis actibus (ut sic dicam) et Deo decentibus fiat, quæ obligatio ex naturali quidem lege nascitur, sed pertinet magis ad negativum præceptum non exhibendi Deo superstitiosum cultum, quam ad affirmativum; de quo præcepto infra dicendum est.

6. *Ex lege naturali an sit determinatus cultus externus adorationis.* — Dico secundo: ex vi solius legis naturalis non est positive determinatus modus particularis adorandi Deum cultu externo, nec quoad genera actionum, nec quoad tempora, vel alias circumstantias, sed solum datur vel præceptum affirmativum generale quoad exercitium, scilicet, ut talis adoratio aliquando exerceatur, vel etiam quoad specificationem genericam, seu subalternam, ut modo decenti et proportionato fiat, vel ad summum est affirmativum præceptum cum negativo conjunctum, scilicet, ut adoretur Deus sine modo superstitioso, aut indecente. Hæc conclusio sumitur ex his, quæ latius et distinctius tractavimus in 3 tom., disputatione 73, per totam, præsertim sectione octava, quibus hic nihil fere addendum occurrit. Probatur ergo prima pars ratione sumpta ex D. Thom. 2. 2, quæstion. 85, artic. 1, ad 3, quia licet sit homini naturale significare conceptus suos per sensibilia signa, tamen determinatio talium signorum est secundum humanum placitum; ergo similiter cum adoratio hæc consistat in usu aliquorum signorum externorum, licet usus illorum in

genere sit de lege naturæ, determinatio illorum non erit de lege naturæ, sed aliunde. Et confirmatur, quia nulla sunt principia naturalia, ex quibus necessario inferatur, his potius quam illis signis esse utendum ad Deum adorandum. Confirmatur secundo ex varietate talium signorum: nam quæ lege naturali præscripta sunt, eadem sunt apud omnes; at in modo colendi Deum cultu externo, magna varietas fuit a principio orbis, etiam inter veros Dei cultores; ergo. Atque eodem modo constat, non habere præceptum hoc determinationem temporis ex sola lege naturali, nam est præceptum affirmativum, quod non obligat pro semper, nec pro certo numero actionum in anno, mense, vel hebdomada, et sic de aliis circumstantiis. Relinquitur ergo ut solum in generali sint hæc omnia sub proprio præcepto legis naturæ, determinationem autem faciendam esse vel per positivam legem, vel per prudens arbitrium operantis. Quod vero in hac determinatione necessaria sit prudentia et decencia, per se notum est.

7. *Externæ adorationes sunt indifferentes ad Deum et homines.* — Ut autem breviter declarem quomodo hæc determinatio faciendâ sit, præsertim in modo actionum, adverte quod, si consideremus omnes actiones, vel signa externa posita in actionibus, vel motibus corporis (extra locutionem), quibus aliis honorem deferimus, omnia sunt indifferentia, et ad honorandos homines usurpari solent, ut notavit Augustinus, lib. 10 de Civitate, c. 4, dicens: *Multa de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera, ita tamen ut quibus deferantur, homines haberentur. Quis vero sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit?* Imo Gregorius Nyssen., quem D. Thomas refert, Luc. 22, in Catena, circa illa verba: *Et positis genibus orabat, dicit: Honorifica signa, quæ invicem exhibemus, fatentes nos humiliores esse respectu excellentiæ proximi, transsumpta esse a nobis ad obsequia incomparabilis naturæ: quia humana natura nihil habet Deo condignum, quo ejus excellentiam protestetur ac recognoscat.* Unde fit, ut hæc signa de se indifferentia sint ad humanam et divinam adorationem, solumque ex adorantis intentione aut verbis discerni possint, nisi aliqua peculiari consuetudine, vel institutione signum aliquod soli Deo accommodatum sit. Unde et in Scriptura legimus, et usu observari vide-

mus, ut fere omnia signa reverentiæ, quæ Deo ipsi per corpus exhibentur, hominibus etiam tribuantur, ut sunt genuflexio, corporis humiliatio, prostratio, et similia. Sic Ruth, 2, prostrata in terram, adoravit Booz; et Abigail adoravit David, 1 Regum 25, et Judith, cap. 10, viso Holoferne, *adoravit eum, prosternens se super terram.*

8. *Utroque genu flexo Deus reverenter colitur.* — *Manuum elevatio ad cælum quid significet.* — Similiter genuflexio ad hominem adorandum fit, sed ordinarie fit tantum uno genu; et ideo qui reverenter Deum colunt, solent utrumque genu in terram figere, ut de Salomone legimus, 3 Regum 8, et de Petro, et Paulo, et Stephano, aliisque fidelibus, Actuum 7, 9, 20 et 21. Verumtamen hoc signum interdum etiam exhibetur homini in signum adorationis, sicut de quodam Quinquagenario legimus, 4 Regum 1, qui hoc modo adoravit; etiam et nunc solemus utrumque genu coram Pontifice flectere. Addi præterea solet, in divina adoratione, manuum elevatio ad cælum, ut significetur totam adorationem ad Deum specialiter referri, sicut de Salomone, loco supra citato, et 2 Paral., cap. 6, legitur, et 1 Esdræ, cap. 9: *Curavi genua mea, et expandi manus ad Dominum Deum meum;* et ideo Psal. 43 dicebat David: *Si expandimus manus nostras ad Deum alienum, quasi hoc sit proprium signum adorationis veri Dei: unde Psalm. 140 ait: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Et nihilominus etiam hoc signum interdum extenditur ad homines, quia magis videtur ordinari ad postulandam misericordiam vel auxilium, quam ad exhibendam reverentiam, licet utroque respectu fieri possit: inde enim est illud Augustini, libro de Cura pro mortuis agenda, cap. 5: *Orantes de membris corporis suis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, etc.* Unde, eo modo quo potest ab homine misericordia vel auxilium postulari, possunt etiam supplices manus ad illum elevari, sicut facere solent pauperes coram divitibus; et nos religiosius ad Sanctos cum Christo regnantes genua flectimus, et manus cum debita intentione extendimus ac elevamus.

9. *Pectus tundendi signum cui competat.* — Signum etiam tundendi pectus videtur esse maxime proprium divinæ reverentiæ, quia est signum postulandi veniam peccatorum, quæ solum Deus remittit. Unde Augustinus, libro 50 Homil., in 10, refert, consuetum fuisse

Christianis tundere pectus, cum dicerent: *Dimitte nobis debita nostra*, exemplo, scilicet, illius publicani, qui non audebat oculos suos levare in cœlum, sed pectus suum percutiebat, dicens: *Deus, propitius esto mihi peccatori*. De quo videri possunt multa apud Durandum, lib. 1 de Ritib., c. 12, n. 5; et ita Corduba, lib. 1, quæst. 5, dub. 6, ubi inter actus ad propriam Dei adorationem designatos, ponit hunc percutiendi pectus. Et fortasse ex usu frequenti et communi ita est; tamen ex natura actus sine dubio indifferens etiam est. Nam solum est actus ostendens submissionem animi petentis veniam pro offensione aliqua, quæ submitto fieri potest etiam homini a nobis offenso ad postulandam etiam ab eo remissionem, quatenus ab eo fieri potest; posset ergo per illum actum etiam significari, si consuetudo id ferret. Præterquam quod illud magis assumitur in signum contriti cordis, juxta illud Augustini, Enar. 2 in Psal. 41: *Tussio pectoris, contritio cordis*. Sic ergo potius ad virtutem pœnitentiæ spectat, quam ad propriam adorationem, quatenus religionis actus est.

10. *Adoratio externa determinanda per actum internum.* — *Adoratio privata quæ.* — Igitur adoratio externa aut est privata, aut publica. Item aut fit signo non habente certam significationem ex impositione, aut fit signo jam imposito sufficienter ad aliquid determinate significandum. Quando ergo adoratio est privata, et fit signo de se communi, tunc ut fiat divina, et propria religionis, quantum ad ipsum operantem, per intentionem ejus determinanda est, quia non est aliud principium unde talem determinationem accipere possit, et quia actus externus, ut exercitus, ab interno, seu ab intentione accipit rationem suam. Item quia hæc externa opera non significant naturaliter talem vel talem excellentiam ejus cui exhibentur, sed ex institutione et ad placitum; ergo respectu ipsius operantis, et quoad privatam usum ejus, non potest commune signum aliunde habere talem significationem, seu animi expressionem, nisi ex voluntate et intentione ejus. Dicitur autem adoratio privata in rigore, omnis illa quam unusquisque exhibet pro se tantum, et in persona sua tanquam privatus cultor Dei. Hæc tamen ipsa privata adoratio potest fieri, vel occulte, vel publice. Quando fit occulte, ordinarie sola intentio bona, ex vera fide ac devotione profecta, sufficit ad determinationem faciendam: nam ex parte Dei nihil aliud re-

quiritur, nec ex parte aliorum hominum, quia supponitur actionem esse occultam. Et ita potest fieri quocumque tempore, loco, etc. Solum ex parte operantis attendendum erit, ut talis sit gestus, vel actio, aut usus externorum membrorum, ut ad reverentiam conciliandam, ac submissionem et devotionem internam excitandam sit accommodatus, et ut corporis etiam infirmitati ac defatigationi sit proportionatus, ita ut prudens mediocritas servetur.

11. *Quid servandum sit in hac adoratione, quando fit publice.* — Quando vero hæc ipsa adoratio privata publice fit, tunc aliorum ratio habenda est, et ideo tunc non satis est bona intentione operari, sed necesse est talibus signis uti, quæ alios non offendant, et cavere ne ex circumstantiis loci, temporis et personarum astantium possint actiones significare aliud, quam operans intendit, nimirum, aut adorationem illam non esse consentaneam Deo, vel non indicare in ipso adorante veram existimationem de excellentia ejus, aut significare propriam Dei adorationem tribui alteri, qui non est verus Deus, ut latius infra dicemus, de idololatria tractantes.

12. *Aliud signorum externorum genus.* — Quando denique adoratio fit signo jam imposito ad significandum peculiari modo divinam excellentiam, jam in ipso opere ablata est indifferentia, ideoque soli Deo potest per tale signum adoratio exhiberi. Hæc autem determinatio (secluso sacrificio, de quo nunc non agimus) vix invenietur in actionibus externis, quæ solum in aliquo usu vel inflexione membrorum corporis positæ sint: sed tantum in verbis, et consequenter in usu linguæ, quatenus illa profert; vel manus, quatenus illa scribit. Et hac ratione oportet laudare, seu adorare Deum, quando ore adoratur, vocibus vere significantibus excellentiam ejus. Neque hoc loco plura de hac adoratione privata dicam, quia de modo hujus privatæ adorationis nulla sunt orta positiva præcepta, quæ explicare necesse sit. Reliqua vero, quæ de hac adoratione desiderari possunt in dicto 1 tom. tertiæ partis tractata sunt; quæ vero spectant ad sacramentorum usum, in suis locis explicata sunt.

13. *Adoratio publica requirit externum signum.* — Atque hinc etiam constat, quid dicendum sit de adoratione Dei publica. Voco autem publicam, non omnem illam quæ coram aliis fit, sed illam quæ ita de se fit coram aliis, ut nomine omnium fiat, sicut fit ab Eccle-

CAPUT III.

AN OFFERRE DEO ALIQUA SACRIFICIA IN CULTUM EJUS, SIT LEGE NATURALI, DIVINA VEL ECCLESIASTICA PRÆCEPTUM.

1. *Oblatio, et sacrificium in quo differant.* — Hic breviter explicabo quæ Divus Thomas in hac materia, quæst. 85, 2. 2, attigit, solum quatenus necessaria videbuntur ad hujus materiæ complementum, et ad ea intelligenda, quæ postea de superstitione, idololatria, et aliis vitiis religioni contrariis; seu (quod perinde est) ad intelligenda præcepta negativa huic virtuti annexa, necessaria sunt. Quia vero sacrificium oblatio quædam est, ideo prius ratio nominum oblationis et sacrificii præmittenda est. Differunt enim illa duo tanquam genus et species: omne enim sacrificium oblatio est, non vero omnis oblatio est sacrificium, proprie et stricte tam de oblatione quam de sacrificio loquendo. Nomen enim oblationis latissime patet: nam potest esse oblatio interna et externa; prior proprie pertinet ad devotionem, qua homo se totum et sua offert in obsequium Dei; posterior vero fit per actiones sensibiles et externas. Rursum potest homo offerre seipsum Deo, non solum interius et affectu, sed etiam exterius, et cum reali effectu, quomodo se offert quis Deo per professionem religionis, vel per sacram ordinationem, imo et per baptismum, vel confirmationem aut pœnitentiam, et sic etiam martyr per martyrium vitam suam Deo offert. Et ita nonnulli, inter actus peculiariter designatos ad cultum Dei, ponunt martyrium, ut ex Augustino, 10 de Civit., cap. 4, notat Wald., tom. 3 de Sacrament., cap. 117, num. 4; Cordub., lib. 1, quæst. 5, dub. 6; Aragon., 2. 2, quæst. 84, art. 2, in fine. Verumtamen non agimus hic de his oblationibus; nam illæ secundum proprias rationes aut habent peculiare virtutes, ad quas pertineant, ut martyrium fortitudinem et charitatem; satisfactio, vel castigatio proprii corporis pœnitentiam; licet ad cultum et adorationem per religionem assumi possint, vel certe multa ex illis pertinent ad cultum sacramentorum. Solum illa de professione religionis habere potest in hac materia peculiarem considerationem, quam infra trademus, tractando de voto præsertim solemnium.

2. *Quid sit oblatio proprie.* — *Oblationis variae divisiones.* — Oblatio ergo proprie di-

sia per ministros et sacerdotes suos colentes Deum. Hoc enim genus adorationis necesse est fieri aliquo signo visibili, quia communitas hominum non potest in alio signorum genere coalescere et convenire, ut recte dixit contra Faustum Augustinus, lib. 19, cap. 11. Estque per se notum, quia interiora signa per se occulta sunt hominibus, qui non intuentur cor; adoratio autem, quæ nomine omnium fit, debet ex se nota esse omnibus; debet ergo fieri signo visibili. Oportet etiam ut habeat significationem auctoritate publica, et communi, alias etiam non posset nomine omnium fieri. Et consequenter oportet ut jam tale signum habeat ex impositione determinatam significationem, et quod illa sit accommodata veræ excellentiæ Dei, sive ille modus quoad alias circumstantias per naturalem prudentiam determinandus sit, sive per publicas leges sit præscriptus; utrumque enim conjungi potest, et utrumque servandum est, ut in sequentibus videbimus.

14. *Duo genera publicæ adorationis.* — Est autem observandum circa hanc adorationem publicam, seu communem, duobus tantum modis esse, et fuisse in usu inter homines. Unus est per actionem sacrificii, alius per orationem publicam, inter quos duos modos prior semper habitus est ut præcipuus et primarius, juxta illud Pauli ad Hebr. 5: *Omnis homo ex hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, ut offerat*; et cap. 8: *Omnis Pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur*. Huic autem muneri semper conjuncta fuit oratio, sive ad impetrandum, sive ad laudandum Deum, vel ei gratias agendum. Hæc enim duo actionum genera inventa sunt apta, et sufficientia ad Deum adorandum publico ritu et cultu; aliæ enim actiones vel ordinantur ad sanctificationem ipsorum fidelium proxime et immediate, ad cultum vero remote, ut est sacramentorum usus, vel sunt ad ornatum, et decentiam illarum actionum principalium. De publico ergo cultu Dei, qui oratione vel laude fit, infra ex professo disputaturi sumus; de illo vero, qui consistit in sacrificiis et oblationibus in citato 3 tom. tertiæ partis, fuse disputatum est. Hic ergo supponendo breviter ea quæ ibi dicta sunt, solum addemus ea quæ ad præcepta ecclesiastica potissimum spectant, et ad convenientem usum dictarum actionum ordinantur, et ibi in hunc locum remissa sunt.